

**KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O‘QUVCHILARDA RAQAMLI
TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH KO‘NIKMALARINI
TARBIYALASHNING MAZMUNI**

Toyirova Dilrabo Sattorovna

Buxoro davlat pedagogika instituti mustaqil izlanuvchisi

<https://orcid.org/0009-0000-5774-4850>

***Annotatsiya:** Ushbu maqola kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda raqamli savodxonlik ko‘nikmalarini shakllantirish mazmuni va usullari, media savodxonlik, vizual savodxonlik, texnologiya vositalari bilan tanishtirish masalalarini o‘z ichiga oladi.*

***Kalit so‘zlar:** Raqamli savodxonlik, texnologiya, texnik qurilmalar, kompyuter savodxonligi, kompyuter, kommunikatsiya, media savodxonlik, mazmun, usullar, standart, mezon.*

***Аннотация:** В данной статье рассмотрены содержание и методы формирования навыков цифровой грамотности, медиаграмотности, визуальной грамотности, знакомства с технологическими средствами у учащихся младшего школьного возраста.*

***Ключевые слова:** Цифровая грамотность, технологии, технические устройства, компьютерная грамотность, компьютер, коммуникация, медиаграмотность, содержание, методы, стандарт, критерии.*

***Annotation:** This article includes the content and methods of formation of digital literacy skills, media literacy, visual literacy, introduction to technology tools in elementary school age students.*

Key words: *Digital literacy, technology, technical devices, computer literacy, computer, communication, media literacy, content, methods, standard, criteria.*

KIRISH

Hozirgi davrda jadallik bilan rivojlanib borayotgan ta'lim tizimining muhim talablaridan biri - mustaqil fikrlaydigan, yaratuvchan va ijodkor shaxslarni tarbiyalashdan iboratdir. Shaxsning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish qancha erta bolalikdan boshlansa, ta'lim jarayonida shuncha yaxshi natijalarga erishiladi. Bola kattalar rahbarligida turli xil faoliyat turlarini, shu jumladan badiiy ijodiy faoliyatni o'zlashtira boshlagan paytdan boshlab amalga oshirilishi kerak.

Shiddat bilan rivojlanib borayotgan texnologiya asrida jamiyatning barcha bo'g'inlarida axborot kommunikatsiya vositalaridan foydalanishga alohida e'tibor berib kelinmoqda. Jumladan, davlat ta'lim muassasalarining boshlang'ich sinf o'quvchilariga kompyuter savodxonligini o'rgatilishi masalasi dolzarbligi ortib boradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini zamonaviy axborot kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanishida kompyuter savodxonligini shakllantirish talab etiladi. Maktablarda kichik yoshdagi boshlang'ich sinf o'quvchilarida kompyuter savodxonligini shakllantirishga erishish bo'yicha jahon tajribasi va amaliyoti bo'yicha yangi yo'nalishlar joriy etilmoqda. Kompyuter savodxonligini shakllantirishning asosiy usullari, mezonlari hamda kompyuter savodxonligini shakllantirishning chora-tadbirlari olib borilmoqda. Zero, maktablarda boshlang'ich sinf o'quvchilarida kompyuter savodxonligini shakllantirish maktablardagi ta'lim sifatini ta'minlash va yaxshilash nafaqat maktabning ijtimoiy va iqtisodiy farovonligini kaliti, balki uning respublika miqyosidagi mavqeiga ta'sir qiluvchi omil ham bo'lmoqda.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish XXI asrda ularga raqamli texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalarini, texnologiyalardan foydalanish madaniyatini o'rganish, ishlash va yashash uchun zarurdir. Rivojlanayotgan mobil texnologiyalar maktab ta'limi

sharoitida ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun foydalanish mumkin bo'lgan imkoniyatlarni taqdim etadi.

Ushbu yondashuv boshlang'ich sinf o'quvchilarini tadqiqot o'tkazish, ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish va o'z natijalarini raqamli hikoya formatida taqdim etishni o'z ichiga oladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Raqamli savodxonlik *bu* – internet platformalari, ijtimoiy media va mobil qurilmalar kabi raqamli texnologiyalar orqali aloqa va axborotga kirish tobora kuchayib borayotgan jamiyatda yashash, o'rganish va ishlash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarga ega bo'lishni anglatadi. Raqamli media savodxonlik media savodxonligining bir qismidir. Ularning ikkalasi ham axborot savodxonligi g'oyasidan iborat bo'lib, axborotni baholash, aniqlash, samarali topish va o'zlari yoki boshqalar uchun hissa qo'shish uchun foydalanish. Raqamli media savodxonligi smartfonlar, video o'yinlar va boshqa noan'anaviy manbalar kabi Internetda qo'llanilishi mumkin, bu esa media savodxonligi ommaviy axborot vositalari va uning ma'nosini aniqlash va ishonchli media yaratish mumkinligini tushuntiradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli texnologiyalaridan foydalanish madaniyatini shakllantirishda bir qancha interfaol usullardan foydalanish mumkin. Bu metodlar o'quvchilarda raqamli texnologiyalardan to'g'ri foydalanish, kompyuter qurilmalari bilan tanishish, axborotlarni qabul qilish va tahlil qilish ko'nikmalarini va boshqa bilish jarayonlarini rivojlantirishga yordam beradi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarida kompyuter savodxonligini shakllantirish, raqamli texnologiyalardan foydalanish madaniyatini o'stirishning interfaol usullariga quyidagilar kiradi:

1. Onlayn o'quv ta'limiy o'yinlari: Interfaol onlayn ta'limiy o'quv o'yinlari talabalarga kompyuterning asosiy ko'nikmalarini qiziqarli tarzda o'rganish va mashq qilishda yordam beradi. Ushbu o'yinlar matn terish ko'nikmalaridan tortib, dasturlash asoslarini o'rganishgacha bo'lgan bir qator mavzularni qamrab olishi mumkin.

2. Virtual tasavvur: virtual tasavvur texnologiyasidan foydalangan holda, o'qituvchilar kompyuter tushunchalarini hayotga olib keladigan tajribalarni yaratishi

mumkin. Bu, ayniqsa, vizual va interaktiv ta'lim orqali yaxshiroq o'rganadigan o'quvchilar uchun samaralidir.

3. Multimediali taqdimotlar: Video va interfaol slayd-shou kabi multimediyali taqdimotlardan foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilariga kompyuter tushunchalari bilan tanishtirishning samarali usuli bo'lishi mumkin. Ushbu taqdimotlardan murakkab g'oyalarni tasvirlash va o'quvchilarni o'rganish tajribasiga jalb qilish uchun foydalanish mumkin.

NATIJARLAR

Natijalar shuni ko'rsatdiki, raqamli texnologiyalar yordamida raqamli hikoyalar o'quvchilarning raqamli savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi, bu ularga istalgan vaqtda va istalgan joyda ma'lumotlarga kirish, o'z taxminlarini sinab ko'rish va fikrlashlarini aks ettirish, ifodalash va baham ko'rish imkonini beradi. O'z g'oyalari va muammolarni hal qilish va tengdoshlari va o'qituvchilaridan fikr-mulohazalarni olish kabi imkoniyatlarni shakllantiradi. Bu esa bolalarga tobora raqamli dunyoda xavfsiz va vakolatli bo'lish imkonini beradigan bilim, ko'nikma va munosabatlarga ishora qiladi. Bu ularning raqamli texnologiyalar orqali o'ynashi, ishtirok etishi, ijtimoiylashuvi, izlanishi va o'rganishini o'z ichiga oladi. Raqamli savodxonlikni tashkil etuvchi narsa bolalarning yoshi, mahalliy madaniyat va kontekstga qarab o'zgaradi.

Bolalar onlayn bo'lmaganlarida ham raqamli savodxonlikka ega bo'lishlari kerak. Yuzni skanerlash va sun'iy intellektga asoslangan profil yaratish bolalar hayotiga tobora ko'proq ta'sir ko'rsatmoqda. Bolalarning maktab ta'limi, ijtimoiy farovonligi va kelajakdagi ish imkoniyatlari ularning atrofidagi raqamli dunyoni qanchalik yaxshi tushunishlariga bog'liq bo'lishi mumkin. Raqamli savodxonlik ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan har qanday yondashuvning o'sib borayotgan qismidir.

Ammo bugungi kunda ayrim chekka hudud maktablarida boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli savodxonlik ko'nikmalarini o'stirish bir muncha muammoligicha qolmoqda. Bunga asosiy sabab esa AKT infratuzilmasi

yoʻqligi, tarmoqdagi past ulanish (ayniqsa, chekka hududlar uchun); va oʻqituvchilarning zamonaviy soʻngi texnologiyalarni tushunmasligi kabi muammolardir. Bu kabi muammolarni oʻz vaqtida hal etish esa oʻquvchilarda raqamli texnologiyalardan foydalanish malakalarini shakllantirish, raqamli savodxonlikni oʻstirish jarayonini samarali olib borilishiga xizmat qiladi. Masalaning ikkinchi tomondanesa raqamli savodxonlik va raqamli malakani oshirishga qaratilgan samarali strategiyalar raqamli infratuzilmaga davlat va xususiy investitsiyalarni, siyosat va boshqaruv asoslarini hamda raqamli texnologiyalardan foydalanish boʻyicha treninglar tashkil qilishni ham talab qiladi.

Oʻquvchilarda oʻqish, yozish va hisoblash — bu insonlar maktabda oʻrganadigan va butun umri davomida foydalanishda davom etadigan asosiy koʻnikmalardir. Ammo jamiyat va texnologiya rivojlanishi bilan bir avlodning oʻrganish ehtiyojlari va talablari keyingi avlod uchun oʻzgaradi. Taʼlim muassasalaridagi oʻquv dasturlari yangi voqelikni aks ettirish uchun ushbu oʻzgarishlarga mos boʻlishi kerak. Ular buni eskirgan tarkibni olib tashlash, yangi fanlarni oʻz ichiga olish va yangi taʼlim vositalari va usullari bilan innovatsiya qilish orqali amalga oshiradilar. Zamonaviy davrda bolalar endi yozuv mashinkasi emas, balki planshet va kompyuter kabi yangi texnologiyalar yordamida yozishni mashq qiladilar. Ilgʻor mamlakatlarda hatto doska kabi oʻquv jihozi elektron doskalari kabi yuqori texnologiya namunalari bilan almashtirilgan.

MUHOKAMA

Multimedia taqdimotlari oʻquv va rivojlantiruvchi materialni algoritmik tarzda har tomonlama tuzilgan maʼlumotlar bilan toʻldirilgan jonli maʼlumotli tasvirlar tizimi sifatida taqdim etish imkonini beradi. Bunday holda, turli xil idrok kanallari ishtirok etadi, bu esa maʼlumotni nafaqat faktografik, balki oʻquvchilar xotirasida assotsiativ shaklda saqlashga imkon beradi. Yana bir jihatga ham toʻxtalib oʻtish kerak. Oʻquvchi taqdimotni kuzatish jarayonida ritmning oʻzgarishini kuzatishi, faoliyat shakllarini diversifikatsiya qilishi, kerak boʻlganda pauzaga qanday dosh berish, ijobiy hissiy fonni qanday taʼminlashni oʻrganadi.

Nazariy qismdan so'ng o'quvchilarning amaliy ishi boshlanadi. Faoliyatning ushbu qismida axbrot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish variantlari ham mumkin. Masalan, o'qituvchi o'zini, butun tasvirlash va tushuntirish jarayonini qisman cheklab qo'yib, doskaga chizadi, bu materialni taqdim etish sifatiga salbiy ta'sir qiladi, ko'plab savollar tug'iladi. Bundan tashqari, o'qituvchi doskaga o'girilib, u beixtiyor bolalar bilan aloqani yo'qotadi. Aytish mumkinki, bu usul samarali emas, past natijaga erishiladi. Kompyuter texnologiyasidan foydalanganda katta ekranda tasvir texnikasini vizual va izchil ko'rsatish mumkin. Hammaga ko'rinadigan va tushunarli usulda bo'ladi.

Bundan tashqari, bir vaqtning o'zida bir qancha tasvirlarni monitorda qiyoslash, ularning imkoniyatlari va kamchiliklarini aniqlash mumkin. Elektron doska o'quvchilarning individual ishi, didaktik o'yinlar, ijodiy faoliyatlar hamda turli loyihalar dasturlarini tashkil etishda samarali vosita sanaladi.

Biroq, raqamli ko'nikmalarning to'g'ri va to'liq to'plamiga ega bo'lish nafaqat o'rganish va ishchi kuchi tayyorligi uchun muhim, balki raqamli ko'nikmalar ham ochiq, inklyuziv va xavfsiz jamiyatlarni rivojlantirish uchun juda muhimdir. O'quvchilar raqamli infratuzilma bilan o'zaro aloqada bo'lganda va raqamli ko'nikmalarni yoshlikdanoq egallaganda, ular maxfiylik va ma'lumotlar xatarlaridan, shuningdek kiberxavfsizlik muammolaridan (masalan, to'lov dasturi va fishing hujumlari) xabardor bo'la boshlaydilar. Shunday qilib, raqamli savodxonlik texnologiya tomonidan yaratilgan xavfsizlik muammolarini hal qilishni ham o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, raqamli avtoritarizm, noto'g'ri ma'lumotlar va dezinformatsiyaning kuchayishi, shuningdek, shaxsiy erkinliklarning cheklanishi bilan raqamli transformatsiya uchun qadriyatlar doirasini saqlab qolish bir xil darajada muhimdir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli ko'nikmalarni shakllantirish ham turli darajadagi murakkablikka ega. Xalqaro elektraloqa ittifoqi (XEI) ma'lumotlariga ko'ra, raqamli ko'nikmalar boshlang'ich darajadan o'rta va yuqori darajagacha uzluksiz davom etishi lozim. Boshlang'ich raqamli ko'nikmalar kompyuter

vositalaridan (masalan, matn terish yoki sensorli ekran texnologiyasidan foydalanish), dasturiy ta'minotdan (masalan, matnni qayta ishlash, noutbuklarda fayllarni tartibga solish va mobil telefonlarda turli dasturlarni boshqarish hamda uning mazmuni, vazifasi haqida ko'nikmaga ega bo'lish) va Internet/AKT vositalaridan samarali foydalanish (masalan, elektron pochta xabarlarini yuborish, internetni ko'rish yoki onlayn shaklni to'ldirish)ni o'z ichiga oladi. O'rta darajadagi raqamli ko'nikmalar texnologiyani tanqidiy baholash yoki kontent yaratish qobiliyatini o'z ichiga oladi; ular "ish uchun tayyor ko'nikmalar" sifatida tavsiflanadi va ish stoli bilan ishlash, raqamli grafik dizayn va raqamli marketingni o'z ichiga oladi. Va eng yuqori darajada yuqori sinf o'quvchilari kompyuterni dasturlash va tarmoqni boshqarish kabi AKT sohasida ilg'or raqamli ko'nikmalardan foydalanadilar. Hozirda texnologiya sohasidagi ko'plab ishlar sun'iy intellekt (AI), katta hajmli ma'lumotlar, tabiiy tillarni qayta ishlash, kiberxavfsizlik, internet buyumlar (IoT), dasturiy ta'minotni ishlab chiqish va raqamli tadbirkorlik kabi innovatsiyalar bilan bog'liq ilg'or raqamli ko'nikmalarni talab qiladi.

Jahon iqtisodiyoti ulkan, jadallashtirilgan raqamli transformatsiyani boshdan kechirmoqda, natijada yangi biznes modellari, innovatsiyon mahsulotlar va xizmatlar hamda biznes yuritishning juda xilma-xil usullari yaratilmoqda. Smartfon ilovalari internet iqtisodiyotining o'sishini rag'batlantirishda davom etmoqda. Tovar va xizmatlar onlayn platformalar orqali yetkazib berilmoqda. Iste'molchi sarf-xarajatlari tobora ko'proq onlayn savdoga o'tmoqda. Raqamli IT-yechimlar apparat o'rnini egallab kelishi jadallik bilan o'sib bormoqda. Ma'lumotlar ushbu yangi raqamli davrda qimmatli valyutaga aylanib ulgurdi. Raqamli iqtisodiyotning barcha xizmatlarini to'laqonli rivojlanishida aholining raqamli savodxonligi o'ta muhim omil sifatida qaraladi. Raqamli iqtisodiyotni rivojlanishining muhim omillaridan biri aholining raqamli savodxonlik darajasi etib belgilangan. Shu boisdan ham o'sib kelayotgan yosh avlodni raqamli texnologiyalar bilan tanishtirish va ulardan foydalanishni o'rgatish, IT sohasiga bo'lgan qiziqishni shakllantirish, o'quvchilarda raqamli etiketni shakllantirish bugungi kunning muhim talablaridan biri hisoblanadi.

Elektron doskadan foydalangan holda bevosita o'quv faoliyati o'quv jarayonini qiziqarli o'yinga aylantirish imkonini beradi. O'quvchilarning o'zi uning ishtirokchisiga aylanadi. Bu variantda o'quvchilar o'qituvchi bilan bir vaqtda ish olib borishlari va ma'lum bir bosqichda o'qituvchi ko'rsatmasi bo'yicha doskada yakka tartibda ishlashga o'tish holatlari bo'lishi mumkin. Ekranida ma'lumotlarning o'ynoqi va diqqatni jalb qiladigan tarzda taqdim etilishi o'quvchilarda katta qiziqish uyg'otadi va harakatlar, tovush, animatsiya ma'lum vaqt mobaynida diqqatni tortadi. Bunday dasturlardan foydalanish bolaning ijodkorligini oshiradi; monitor ekranidagi belgilar bilan ishlash qobiliyati vizual-tasviriy fikrlashdan mavhum fikrlashga o'tishni optimallashtirishga yordam beradi; ijodiy o'yinlardan foydalanish o'quv faoliyatini shakllantirishda qo'shimcha motivatsiya yaratadi; kompyuter bilan individual ishlash o'quvchi mustaqil ravishda hal qila oladigan vaziyatlar sonini oshiradi. Bunday faoliyatlar qo'shma faoliyatni diversifikatsiya qilishga yordam beradi, uni yanada hissiy jihatdan boy qiladi. Masalan, o'quvchilarga vazifa beriladi: elektron doskadan foydalanib, matematika darslarida hayvonni geometrik shakllar yordamida tasvirlash. Bolalar hayvonlarning ham real, ham xayoliy dunyodan olingan shakllarini loyihalashtiradilar va shu bilan geometrik shakllar haqidagi bilimlarni mustahkamlaydilar. Bunday darslar kamdan-kam uchraydi, lekin ular o'quvchilar tomonidan qanday hayrat bilan qabul qilinadi. Bundan tashqari o'qituvchi ko'p vaqtni tarqatma materiallarni tayyorlashga sarflaydigan kuchni kartondan raqamlarni hosil qilish kabi zerikarli hamda vaqt yo'qotuvchi faoliyatlardan tejaydi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash kerakki, butun dunyo pedagogik hamjamiyatining katta e'tibori yangi raqamli kompetensiyalarni zudlik bilan shakllantirishga qaratilgan. O'tgan oylar tajribasi ko'rsatganidek, hozirgi sharoitda o'qituvchilar imkon qadar tezroq o'rganishlari, zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirishlari, o'qitishning yangi vositalari va o'zaro hamkorlikni o'zlashtirishlari, shuningdek, o'qitishning barcha samarali shakllarini kundalik faoliyatiga joriy etishlari zarur. Aytib o'tilgan ushbu ko'nikma va

malakalar zamonaviy texnik vositalar orqali tashkil qilingan ta'lim jarayonida shakllanadi. O'qituvchining o'quv jarayonlarida kompyuter texnologiyalaridan foydalanish orqali ko'plab qiziqarli va yangi hamda animatsion vedioroliklar orqali dars sifati oshibgina qolmay, zamoniy metodikaga ega bo'lgan o'qituvchi metodikasi rivojlanib boradi. Shu bilan birgalikda o'quvchilarning raqamli savodxonligini shakllantirishga ham o'z hissasini qo'shgan bo'ladi. Zamonaviy axborot texnologiyalari orqali tashkil qilingan dars orqali o'quvchilarda kichik yoshdan IT sohasiga bo'lgan qiziqish va ishtiyoq shakllanishi ta'minlanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6108-sonli Farmoni
2. Mo'minov D.R.,(2023), Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kompyuter savodxonlikni shakllantirish., *Educational Research in Universal Sciences*
3. Rasulov O .,(2004), Zamonaviy electron darsliklarning electron xususiyatlari. Kasb-hunar ta'limi.№2.
4. Yo'ldoshev J.G.,(2008), Usmonov S.A., Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish-T:, *Fan va texnologiya*.
5. Abduqodirov A.A., Umarova G.U.,(2016), Boshlang'ich sinflarda informatika elementlarini o'qitish metodikasi.-T.: "Fan va texnologiya"
6. Toyirova D.S.,(2024), Boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli savodxonlik ko'nikmlarini shakllantirishda o'qituvchining raqamli texnologiyalardan foydalanishi, *Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar*.
7. www.ziyonet.uz
8. www.arxiv.uz